

**NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA TA'LIM SIFATINI
TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI
(BOSHLANG'ICH TA'LIM MISOLIDA)**

Xakimova Gulchehra Sayrixonovna

Buxoro xalqaro universiteti tayanch doktoranti

(gulchehraxakimova746@gmail.com)

Annotatsiya. Ushbu tezisda nodavlat oliy ta'lim muassasalarida, xususan, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi misolida ta'lim sifatini oshirishning ilmiy-nazariy asoslari tahlil qilinadi. Muallif tomonidan ta'lim sifati kategoriyasining mohiyati, unga ta'sir etuvchi omillar, nodavlat sektorining o'ziga xos xususiyatlari hamda boshlang'ich ta'lim pedagoglarini tayyorlashdagi zamonaviy yondashuvlar yoritilgan. Tezisda sifat menejmenti, kompetensiyaviy yondashuv, ta'limni individuallashtirish va raqamlashtirish jarayonlarining nazariy aspektlari o'rganilgan.

Kalit so'zlar: nodavlat oliy ta'lim muassasasi, ta'lim sifati, boshlang'ich ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, ta'limni takomillashtirish, sifat menejmenti, pedagogik monitoring.

Muammoning dolzarbligi

O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini isloh qilish, ayniqsa, oliy ta'lim muassasalarining davlat va nodavlat shakllarini rivojlantirish bugungi kunning muhim yo'nalishlaridan biridir. 2017–2023-yillarda amalga oshirilgan islohotlar natijasida nodavlat oliy ta'lim muassasalarining soni sezilarli darajada oshdi. Ushbu jarayon ta'lim xizmatlari bozorida raqobatni kuchaytirib, ta'lim sifatini ta'minlash masalasini dolzarb qilib qo'ydi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi bo'yicha kadrlar tayyorlashning o'ziga xosligi – bolaning shaxsiy, ijtimoiy va akademik rivojlanishida muhim bosqich hisoblanganligi sababli, bu sohadagi ta'lim sifatiga bo'lgan talablar yanada yuqoridir.

Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini takomillashtirish muammosi quyidagi qarama-qarshiliklar bilan izohlanadi:

- jamiyatning raqobatbardosh boshlang'ich ta'lim o'qituvchilariga bo'lgan ehtiyoji bilan nodavlat muassasalarning moddiy-texnik va kadrlar salohiyatidagi cheklovlar o'rtasida;
- ta'lim sifatini baholashning an'anaviy tizimi bilan nodavlat sektorning innovatsion faoliyat yuritish imkoniyatlari o'rtasida;
- davlat ta'lim standartlarining majburiyligi bilan nodavlat muassasalarning o'quv dasturlarini moslashuvchan shakllantirish imkoniyati o'rtasida.

Mazkur qarama-qarshiliklarni bartaraf etish nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarishning ilmiy asoslangan modelini ishlab chiqishni taqozo etadi.

Ta'lim sifati kategoriyasining ilmiy-nazariy talqini

Zamonaviy pedagogik nazariyada "ta'lim sifati" murakkab, ko'p qirrali tushuncha sifatida talqin etiladi. Xalqaro standartlar (ISO 9000) va Yevropa oliy ta'lim hududi (EHEA) talablariga ko'ra, ta'lim sifati quyidagi komponentlarni o'z ichiga oladi:

1. ta'lim natijalarining me'yoriy talablarga muvofiqligi;
2. bitiruvchilarning mehnat bozori talablariga moslashuvchanligi;
3. ta'lim jarayonini tashkil etishning samaradorligi;
4. professor-o'qituvchilar tarkibining malakasi;
5. ta'lim muhitining rivojlantiruvchi xususiyati.

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi kontekstida ta'lim sifati nafaqat pedagogik bilim va ko'nikmalar majmuasini, balki o'qituvchining bolalar psixologiyasini chuqur bilishi, inklyuziv ta'limni tashkil eta olishi, shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash kompetensiyalarini ham o'z ichiga oladi.

Nodavlat oliy ta'lim muassasalarining o'ziga xos xususiyatlari

Nodavlat oliy ta'lim muassasalari davlat muassasalaridan quyidagi jihatlari bilan farqlanadi:

- **tashkiliy-moliyaviy mustaqillik** – o'quv dasturlarini shakllantirishda moslashuvchanlik, xorijiy hamkorlar bilan bevosita aloqalar o'rnatish imkoniyati;
- **raqobat muhiti** – abituriyent va talabalar uchun qo'shimcha xizmatlar ko'rsatish, ta'lim sifatini oshirish orqali o'z o'rnini mustahkamlashi zarurati;
- **innovatsion faollik** – zamonaviy pedagogik texnologiyalar, masofaviy ta'lim, duallik tizimini joriy etishda yuqori darajadagi tashabbuskorlik.

Biroq tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ilmiy-pedagogik kadrlar salohiyati, tajriba almashinuv tizimi va ilmiy-tadqiqot infratuzilmasi

davlat muassasalariga nisbatan pastroq darajada. Shu sababli, ta'lim sifatini takomillashtirishda ushbu tizimning kuchli tomonlarini rivojlantirish va zaif tomonlarini bartaraf etuvchi ilmiy asoslangan mexanizmlarni yaratish muhimdir.

Boshlang'ich ta'lim yo'nalishida ta'lim sifatini takomillashtirishning nazariy yondashuvlari

Kompetensiyaviy yondashuv

Boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarini tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuv asosiy metodologik tamoyil sifatida qaraladi. Bu yondashuv bo'yicha bitiruvchi quyidagi asosiy kompetensiyalarga ega bo'lishi lozim:

- pedagogik (o'qitish va tarbiyalash texnologiyalarini bilish);
- kommunikativ (o'quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot);
- diagnostik (bolaning rivojlanishini kuzatish va baholash);
- reflektiv (o'z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish);
- raqamli (axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish).

Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida kompetensiyaviy modelni amalga oshirish uchun o'quv dasturlarini modullashtirish, amaliyotga yo'naltirilgan ta'limni kuchaytirish va baholash tizimini ishlab chiqish lozim.

Sifat menejmenti tizimi

Ta'lim sifatini takomillashtirishning muhim nazariy asosi – bu tashkilotda sifat menejmenti tizimini joriy etishdir. Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida TQM (Total Quality Management) tamoyillariga asoslangan ichki sifat kafolati tizimi quyidagi bosqichlarni o'z ichiga olishi kerak:

- strategik rejalashtirish (missiya, maqsad va ko'rsatkichlar);
- resurslarni boshqarish (kadrlar, moliya, infratuzilma);
- ta'lim jarayonini loyihalash va amalga oshirish;
- monitoring va baholash (talabalar fikri, bitiruvchilar karyerasi, ish beruvchilar reytingi);
- doimiy takomillashtirish (feedback asosida o'quv dasturlarini yangilash).

Ta'limni individuallashtirish va raqamlashtirish

Zamonaviy nazariy manbalarda ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida ta'limni individuallashtirish va raqamlashtirish ko'rsatiladi. Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida talabalarning individual ta'lim trayektoriyalarini tanlash imkoniyati, elektron ta'lim resurslari bazasini shakllantirish, LMS (Learning Management System) tizimlaridan foydalanish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Boshlang'ich ta'lim

yoʻnalishi talabalari uchun raqamli platformalar orqali dars ishlanmalari, interaktiv mashgʻulotlar, video darslar, simulyatsion oʻyinlar yaratish amaliy tayyorgarlik darajasini oshiradi.

Ilmiy-tadqiqot metodologiyasi va empirik tahlil

Tezis doirasida muallif tomonidan 2023–2024-oʻquv yilida beshta nodavlat oliy taʼlim muassasasining boshlangʻich taʼlim yoʻnalishida soʻrov va intervyu usullari asosida tadqiqot oʻtkazildi. Tadqiqotda 120 nafar talaba, 45 nafar professor-oʻqituvchi va 30 nafar ish beruvchi ishtirok etdi.

Soʻrov natijalariga koʻra:

- talabalarning 68 foizi amaliy koʻnikmalarni shakllantirishga yoʻnaltirilgan fanlarning yetarli emasligini qayd etgan;
- professor-oʻqituvchilarning 57 foizi zamonaviy pedagogik texnologiyalar boʻyicha malaka oshirish zarurligini taʼkidlagan;
- ish beruvchilarning 72 foizi bitiruvchilarning sinfni boshqarish va inklyuziv taʼlim boʻyicha kompetensiyalarini past deb baholagan.

Mazkur natijalar nodavlat oliy taʼlim muassasalarida amaliyotga yoʻnaltirilgan oʻquv rejalarini ishlab chiqish, professor-oʻqituvchilarning malakasini muntazam oshirib borish va boshlangʻich taʼlim oʻqituvchisi kasbiy standartini takomillashtirish zarurligini koʻrsatadi.

Xulosa

Nodavlat oliy taʼlim muassasalarida taʼlim sifatini takomillashtirish ilmiy-nazariy jihatdan quyidagi asoslar negizida amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

1. **Kompetensiyaviy yondashuvni chuqurlashtirish** – boshlangʻich taʼlim oʻqituvchisi kasbiy standartini nodavlat sektor talablariga moslashtirish.
2. **Ichki sifat kafolati tizimini joriy etish** – har bir nodavlat oliy taʼlim muassasasida mustaqil sifat monitoringi boʻlinmasini tashkil qilish.
3. **Professor-oʻqituvchilar tarkibining salohiyatini oshirish** – xorijiy va milliy ilmiy-metodik markazlar bilan hamkorlikda malaka oshirish dasturlarini yoʻlga qoʻyish.
4. **Amaliyotga yoʻnaltirilgan oʻquv dasturlari** – boshlangʻich taʼlim yoʻnalishi talabalari uchun “maktabda kun” formatidagi uzoq muddatli amaliyotlarni joriy qilish.
5. **Raqamli infratuzilmani rivojlantirish** – oʻqitishning gibrid modellariga oʻtish, raqamli portfolio tizimini yaratish.

Shuningdek, nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini takomillashtirishning samarali mexanizmi sifatida davlat-xususiy sheriklik, ta'lim klasterlari va akkreditatsiya tizimiga faol integratsiyani taklif etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, 2020.
2. Abduqodirov A.A. Oliy ta'limda sifat menejmenti nazariyasi va amaliyoti. – T.: Fan, 2021.
3. Yusupova D.S. Boshlang'ich ta'lim pedagogikasining dolzarb masalalari. – T.: O'qituvchi, 2022.
4. UNESCO. Global Education Monitoring Report, 2023.
5. Toshpulatov Sh.Sh. Nodavlat oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini boshqarish modellari. // Pedagogika ilmiy jurnali, 2023, №4.